

УДК 657.92:027.8
005.585:027.8
Прегледни рад

Vrednovanje u području školskog knjižničarstva

Mihaela Banek Zorica
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Zagreb, Hrvatska
mbanek@ffzg.hr

Sažetak

Kroz povijest se kvaliteta knjižnice sagledavala prema veličini i broju zbirki. Promjene koje se događaju na globalnoj razini uvjetuju potrebu za drugačijim pogledom na definiciju uspješnosti knjižnice, a time i zahtijevaju implementaciju metoda i alata iz područja ekonomije. Prvenstveno je to iz razloga kako bi pokazale isplativost svojih usluga ili opravdanost uvođenja nove usluge. Knjižnice u obrazovnom sustavu, kao što su to školske, pred sobom imaju nove izazove jer dosadašnje metode vrednovanja, primjenjive u ostalim vrstama knjižnica, ne odgovaraju specifičnostima funkcioniranja u obrazovnom sustavu. U radu su, uz povijesni pregled razvoja metoda vrednovanja u knjižničarstvu, prikazani i različiti modeli vrednovanja primjenjivi u području školskog knjižničarstva u svrhu doprinosa jačanju modela povezanosti kvalitete školske knjižnice sa obrazovnim postignućima učenika. Vrednovanje kvalitete knjižničnih usluga i učinkovitosti moguće je primjenom kvantitativnih i kvalitativnih metoda, pri čemu prve nastoje vrednovati rezultate prema korisničkom iskustvu i mišljenju, a druge nastoje prikupiti konkretne podatke. Moderan pristup vrednovanju školskih knjižnica očituje se u dobroj uravnoteženosti ovih dviju mjera jer jedino tako pružaju cjelovitu sliku utjecaja školske knjižnice na obrazovni proces.

Ključne riječi:

školske knjižnice, vrednovanje, metode vrednovanja, kvantitativno vrednovanje, kvalitativno vrednovanje, kompetencije, samovrednovanje, praksa temeljena na dokazima, kvaliteta, mjerenje uspješnosti

Uvod

S promjenama u društvu neophodna je implementacija ekonomskih znanja i vještina koje danas uvelike definiraju takozvane neprofitne organizacije i institucije u koje spadaju i knjižnice, a ne samo organizacije i ustanove koje su direktno vezane uz profit. Potreba za vrednovanjem kvalitete u tim institucijama, kako bi se ukazalo na njihovu održivost, zahtijeva analizu njihove funkcionalnosti s ekonomskog aspekta. Međutim, jednostavno preslikavanje modela iz ekonomski orijentiranih i na profitu temeljenih organizacija nije moguće, a niti uputno, upravo zbog različitosti uloge i usluga prema kojima su orijentirani. Vrednovanje učinkovitosti knjižnice dio je modela socijalnog razvoja, te je od iznimne važnosti vrednovati knjižnični utjecaj na društvo i sve sagledavati unutar socioekonomskog modela društvenog razvoja.

Rasprava o ekonomskim varijablama u knjižničarstvu problematična je stoga što knjižnične usluge spadaju u neopipljive vrijednosti, odnosno

neopipljivi kapital čija će vrijednost biti vidljiva tek u budućnosti. Izazov je kako prikazati vrijednost knjižnice onima koji je financiraju, odnosno odlučuju o njezinoj budućnosti i dodijeljenim materijalnim sredstvima. Ta se problematika posebice odnosi na školsku knjižnicu jer se njezina vrijednost očituje kroz buduću uspješnost učenika u akademskom životu. Naime, oni koji odlučuju možda nemaju direktne koristi od knjižnice, pa im je stoga potrebno ponuditi dokaze koji će potvrditi opravdanost uloženi sredstava. Izvještavanje o uspješnosti predstavlja jedan od najutjecajnijih načina promocije knjižnice onima koji određuju politiku i osiguravaju materijalna sredstva. Financiranje knjižnica iziskuje velika materijalna sredstva koja čine značajan faktor u proračunu. Stoga je u početnim koracima potrebno odgovoriti na sljedeća pitanja¹: Odgovara li financiranje knjižnice vrijednosti za uloženi novac? Postoje li opipljivi učinci koje je moguće prikazati,

¹ Roswitha Pool and Philip Payne, "Impact Measures for Libraries and Information Services", *Library Hi Tech* 24 (4) (2006): 547-562.

od korištenja knjižnice do njezinog utjecaja na produktivnost zajednice? Služe li oni ciljevima institucije? Mogu li se ti učinci postići i bez knjižnice? Nuut² ističe kako je upravo zbog opravdanja financijske situacije i promocije, odnosno zagovaranja nužnosti postojanja knjižnica, potrebno implementirati različite metode vrednovanja koje će omogućiti opstanak financijskih ulaganja, poboljšanja usluga, a time i učinkovitost knjižnice. Korištenjem teorija organizacijskog menadžmenta knjižnice su osposobljene za bolje razumijevanje potreba organizacije za inovativnošću i promjenama.

Vrednovanje knjižnica u obrazovnom sustavu, točnije školskih knjižnica, donosi nove izazove zbog kompleksnosti različitih aspekata koje je potrebno uzeti u obzir. Problem vrednovanja u takvih vrsta knjižnica jeste u trostrukoj mjerljivosti, odnosno vrednovanju rada, usvojenosti željenog i kvaliteti ostvarenog kroz povezivanje teorije i prakse. S tog je stajališta jasna najvažnija funkcija cijelog postupka vrednovanja koja stalno i neprekidno služi kao korektiv koji utvrđuje, raščlanjuje, uočava nedostatke, predlaže promjene i ponovno mjeri novoostvarene učinke. Dakle, vrednovanje nije puka statistika ni uspoređivanje jučerašnjeg s današnjim, već stvarni sustav informiranja o ostvarivanju ciljeva i zadaća školskoga knjižničara i njegovoga rada. Kada se navedeno ne ostvaruje dovoljno dobro, povratnom vezom se djeluje na unutarne promjene koje bi, najvjerojatnije, onda trebale rezultirati i boljim postignućima. Uvijek je važno podsjetiti da se procjena i vrednovanje rada, uspjeha i kvalitete treba provoditi na svim razinama školskog sustava i iz svih područja odgojnog i obrazovnoga rada, što svakako uključuje i školsku knjižnicu i školskoga knjižničara.

Povijesni razvoj i teorijski diskurs

Gledano kroz povijest, kvaliteta knjižnice sagledavala se prema veličini i broju njezinih zbirki. Promjene u društvu uvjetovale su i drugačiji pogled na definiciju uspješnosti knjižnice. Razvoj teorije vrednovanja³ započeo je sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada se počelo ukazivati na

manjkavosti i nedostatak znanja, odnosno vještina vrednovanja u knjižnicama. Intenzivne rasprave i istraživanja o vrstama vrednovanja imale su za cilj ukazati na važnost vrednovanja različitih aspekata poslovanja knjižnice, a ne samo statističkih praćenja knjižnične građe.

Od početnog kvantitativnog, devedesetih godina se istraživanje sve više usmjerava na kvalitativno vrednovanje knjižničnih usluga. Novi smjer ukazuje na činjenicu kako je važno zadržati omjer kvantitativnih i kvalitativnih metoda vrednovanja kvalitete knjižnice. Dragija-Ivanović⁴ navodi kako „procjene koje se uobičajeno temelje gotovo isključivo na statistici, ne pružaju potpunu sliku djelotvornosti poslovanja knjižnice jer statistički podaci ne donose informacije o uspješnosti poslovanja i izravnom utjecaju usluga knjižnice na okolinu nego se pretežito radi o brojčanim podacima koji se mogu tumačiti primjerenom znanstvenom aparaturom.“ Nuut⁵ također navodi kako u knjižnicama još uvijek prevladava deskriptivna statistika, prvenstveno sa svrhom:

- *upravljanja i administracije* – podaci korišteni za mjerenje ekonomske učinkovitosti, produktivnosti i promjena,
- *istraživanja i analize* – podaci korišteni za analizu trendova, testiranje, oblikovanje modela, istraživanje i razvoj, inovacije,
- *planiranja, politike i razvoja* – analize zbog planiranja, poboljšanja aktivnosti, podrške promociji, opravdanja pravnih reformi,
- *marketinške analize i planiranja* – podaci korišteni za određivanje marketinških segmenata, razvoj tržišta,
- *statističke usporedbe (benchmarking)* – kompleksni faktori koji demonstriraju vrijednost za novac, postizanje ciljeva i standarda, učinkovitost prema različitim upravljačkim pristupima.

Vrednovanje mora imati unaprijed zadanu svrhu i ne smije biti samo sebi svrhom. Ono se provodi radi proračuna, planiranja, administracije, oblikovanja i drugih odrednica i kao takvo treba utjecati na donošenje odluka. Ono ne smije biti puka deskripcija, već treba uključiti i odnose između pojedinih procesa

² Anu Nuut, "Evaluation of Library Performance: Current Developments in Estonia", *Performance Measurement and Metrics* 7 (3) (2006): 163-172.

³ Martina Dragija Ivanović, "Vrednovanje usluga u narodnim knjižnicama" (Sveučilište u Zagrebu, magistarski rad, 2006).

⁴ Isto.

⁵ Anu Nuut, Nav. tekst.

i njihovih učinaka na korisnika i samu instituciju. Na vrednovanje treba gledati kao na komunikacijski alat koji se temelji na povratnim informacijama korisnika, ali i osoblja knjižnice⁶. Vrednovanje može biti unutrašnje i vanjsko, ali i samovrednovanje. Svakako je nužno predstaviti njegove rezultate osnivačima, ravnateljima, osoblju, te korisnicima, jer će ono samo tako ispuniti svoju svrhu.

Za vrednovanje knjižnice nužno je promatranje njezine uloge u društvu s različitih stajališta. U današnjem vremenu elementi vrednovanja moraju biti usmjereni na sljedeće aspekte⁷:

- knjižnica kao radno i društveno mjesto,
- korisnička mjesta na broj populacije,
- prisutnost na događanjima u knjižnici na broj populacije,
- važnost knjižnice vanjskim korisnicima – postotak ukupne posudbe vanjskim korisnicima,
- važnost osoblja; broj osoblja na broj populacije,
- produktivnost osoblja u procesuiranju medija,
- problem financiranja,
- omjer troškova nabave i troškova osoblja,
- postotak sredstava knjižnice dobivenih specijalnim stipendijama/projektima ili pak generiranje prihoda,
- postotak sredstava institucije dodijeljenih knjižnici.

Percepciju kvalitete knjižnice potrebno je promatrati kroz tri interesne grupe koje zanima učinkovitost isporuke usluga, a ne pozadinski procesi⁸. Također, ukoliko je knjižnica u sastavu neke druge institucije, ona će biti itekako zainteresirana za utjecaj knjižnice na njenu uspješnost, ali i knjižničnu isplativost. Ovo je jedan od glavnih elemenata prilikom vrednovanja školskih knjižnica. Treća skupina, zaposlenici, ocijenit će knjižnicu s aspekta uvjeta rada, daljnjeg stručnog usavršavanja ili učinkovitosti organizacije. Vrednovanje ne bi trebalo biti sporadično, već bi ga se trebalo smatrati standardnim upravljačkim alatom koji podržava sam sustav mjerenja ili upravljanja informacijskim

sustavom. Jednokratna vrednovanja pružaju samo temelj za vrednovanje. Kontinuirano vrednovanje treba pružiti načine i uvjete za promatranje, dijagnozu i promjene. Sustav mjerenja pružit će dijagnostičke alate za utvrđivanje zašto određeni ciljevi nisu postignuti i koje su posljedice neuspjeha za krovnu organizaciju.

Prilikom vrednovanja školske knjižnice potrebno je razdvojiti između indikatora pozitivnog utjecaja i čimbenika pozitivnog utjecaja. U istraživanju utjecaja školske knjižnice na pismenost i učenje⁹ autori navode kako su indikatori za pozitivan utjecaj: testovi, ishodi učenja, čitanje i informacijska pismenost, dok su čimbenici koji doprinose pozitivnom utjecaju: kvalificiran školski knjižničar, ravnatelj koji pruža podršku, suradnja i stručan razvoj, program knjižnice, posjete učenika, osoblje, budžet, radno vrijeme, zbirka, pristup IKT/mreži.

Fondale i Bates¹⁰ u svom radu istražuju utjecaj školske knjižnice na učenikov osobni razvoj primjenom generičkih ishoda učenja. Oni se temelje na 5 cjelina: znanje i razumijevanje; vještine; stavovi i vrijednosti; zapošljivost, inspiracija, kreativnost te aktivnost, ponašanje i napredak. U svom radu usporedile su statističke mjere rada školske knjižnice, odnosno broj posuđenih primjeraka, te stav osoblja i roditelja o utjecaju knjižnice na napredovanje učenika. Iako su istraživanje bazirale na socio-ekonomskim temeljima tako što su proučavale učenike sa slabijom socio-ekonomskom pozadinom, njihovo istraživanje potvrđuje utjecaj školske knjižnice na uspješnost učenika, ali i percepciju školske knjižnice kao mjesta od presudne važnosti za obrazovni sustav.

Posebnosti vrednovanja u školskom knjižničarstvu

U današnje je vrijeme sve veća nužnost pristupa vrednovanju s različitih stajališta. Kada govorimo o školskoj knjižnici, govorimo zapravo o izboru određenih vrsta podataka koji će se prikupljati u svrhu određivanja mjerenja uspješnosti (kvantitativnih

⁶ José-Marie Griffiths and Donald W. King, *A Manual on the Evaluation of Information Centres and Services* (1991).

⁷ Roswitha Pool and Philip Payne, Nav. tekst.

⁸ José-Marie Griffiths and Donald W. King, Nav. tekst.

⁹ Hillary Huges et al., "School Libraries, Teacher-librarians and Student Outcomes: Presenting and Using the Evidence", *School Libraries Worldwide* 20 (1) (2014): 30-50.

¹⁰ Francesca Fodale and Jessica Bates, "What Is the Impact of the School Library on Pupils' Personal Development? A Case Study of a Secondary School in Northern Ireland", *School Libraries Worldwide* 17 (2) (2011): 429-439.

i kvalitativnih pokazatelja) svih poslova i zadaća. Predstavljene metode čine polazišta koja će omogućiti ostvarenje cijelog procesa vrednovanja rada školskoga knjižničara i školske knjižnice. Samo vrednovanje bit će odraz percepcije i kvalitete pruženih usluga sa stajališta korisnika, suradnika, programa poučavanja i nadređenih obrazovnih struktura, te će biti sastavni dio cjelokupnog vrednovanja obrazovne ustanove.

Za potrebe današnjih školskih knjižnica svakako je bitna dobra uravnoteženost kvantitativnih i kvalitativnih mjera. Dosadašnja istraživanja pokazala su kako za izazove današnjeg obrazovnog sustava kvalitativne mjere vrednovanja rada školske knjižnice zauzimaju primat u istraživanju te problematike. Svakako, kvantitativni podaci pružaju nam numeričke prikaze aktivnosti učenika unutar knjižnice, te stoga i mogu biti vrlo jednostavno mjerene. No, kako bismo dobili cjelovitu sliku utjecaja školske knjižnice na obrazovni proces, prijeko potrebni su nam i kvalitativni podaci koji prikazuju osobne stavove, te daju povratne informacije o određenoj temi ili usluzi koje nije jednostavno mjeriti.

Vrednovanje školskih knjižnica raspravlja se i u novom prijedlogu IFLA-inog standarda¹¹, uz naglasak kako je prema njemu vrednovanje ključan aspekt djelovanja školske knjižnice. Naglasak se stavlja i na stavove korisnika o školskoj knjižnici, a ne samo statističke podatke. Važno je istaći kako odabir same mjere vrednovanja ovisi o potrebama škole, školske knjižnice i zajednice, te može biti usmjeren prema jednom od aspekata rada poput: kvalitete programa, sadržaja programa, percepcije knjižnice i sl. Vrednovanje školske knjižnice trebalo bi se sastojati od unutarnjeg i vanjskog, a jedan od oblika unutarnjeg vrednovanja u svrhu poboljšanja je i praksa temeljena na dokazima,¹² koja ispituje uspješnost izvođenja određenog programa, stavove učenika, stavove roditelja, te statističkim podacima posudbe. Ovakva istraživanja su vrlo uska i rezultiraju preporukama za poboljšanje.

Prilikom vrednovanja školske knjižnice treba uzeti u obzir vrednovanje zbirke, nastavnog plana i

programa, knjižnično-informacijskog obrazovanja učenika, prostora i opreme. Utjecaj školske knjižnice na kvalitetu obrazovanja učenika potrebno je sagledati iz različitih perspektiva, pa je tako, osim ocjenjivanja kvalitete pruženih informacija, potrebno uzeti u obzir i pitanja njezine uloge u slobodnom vremenu i zabavi, pitanja kvalitete prostora i kao fizičkog, ali i virtualnog, te simboličkog, te njezinog utjecaja na korisnike u kognitivnom, afektivnom i psihomotoričkom razvoju. Školska knjižnica, pored doprinosa poučavanju, formalnom obrazovanju i razvoju stavova, ima veliki utjecaj i na informalno učenje, zabavu i socijalni razvoj djece.

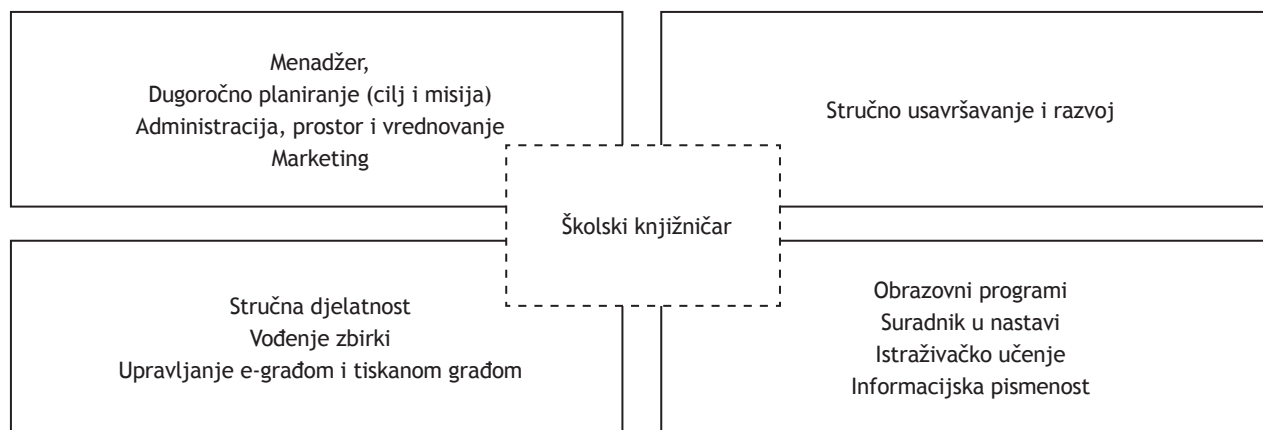
Vrednovanje školskog knjižničara

Preduvjet za sagledavanje školske knjižnice kao ključnog faktora u razvoju cjeloživotnog učenja i generičkih kompetencija jeste prepoznavanje njegovih mogućnosti od strane svih sudionika obrazovnog procesa. Današnje kompetencije školskog knjižničara uvelike se razlikuju od kompetencija knjižničara koji je funkcionirao u tradicionalnom, većinom tiskanom obrazovnom okruženju. Današnji školski knjižničar, osim nastavnčkih i kompetencije dobrog suradnika u nastavi, mora imati i menadžerske i marketinške kompetencije. Upravo je prikaz i ocjena njegovih kompetencija jedan od pokazatelja nužnosti uključivanja knjižnice u procese vrednovanja cjelokupnog obrazovnog sustava.

Uspješan školski knjižničar (Slika 1) razvija dugoročne planove koji na zadovoljavajući način opisuju i odgovaraju ciljevima, misiji, pravilnicima i procedurama upravljanja školskom knjižnicom, te učinkovito upravlja njome i zalaže se za odgovarajući prostor, kvalitetnu izgradnju zbirke i usluga. Primjenjuje odgovarajuće metode vrednovanja zbirke, nastavnog plana i programa, knjižnično-informacijskog obrazovanja učenika, prostora i opreme, te prikupljene podatke koristi u svrhu poboljšanja kvalitete zbirke i usluga. Jednako tako on je i suradnik u nastavi, te promiče učenička obrazovna postignuća, surađuje s nastavnicima u planiranju i ostvarenju programa obrazovanja koje integriraju informacijsku pismenost u kurikulum, te stvara sigurno, otvoreno, atraktivno i lako dostupno okruženje koje podržava istraživanja i korelacijsko učenje.

¹¹ IFLA, "IFLA School Library Guidelines. Draft" (2014), <http://www.husk.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/Lyonska-revizija-IFLA-inih-smjernica-za-%C5%A1kolske-knji%C5%BEnice.pdf> (preuzeto 15. 1. 2015).

¹² R. J. Todd, "School Librarianship and Evidence Based Practice: Progress, Perspectives and Challenges", *Evidence Based Library and Information Practice* 4 (2) (2009): 78-96.

Slika 1. Kompetencije školskog knjižničara

Definiranje ključnih kompetencija školskog knjižničara početni je korak u vrednovanju i određivanju elemenata koje treba uključiti u sustav kvalitete. Svaki od navedenih segmenata potrebno je razraditi i prilagoditi nacionalnom obrazovnom sustavu i standardima, te primijeniti skalu vrednovanja baziranu na tri kategorije: izvrsno, zadovoljavajuće i potrebno je poboljšanje.

Samovrednovanje

Tijekom samovrednovanja¹³ nužno je uzeti u obzir tri aspekta: ciljeve škole, ciljeve knjižnice i minimum standarda postavljenih kao vanjski ciljevi. Primjer okvira za samovrednovanje školskih knjižničara¹⁴ bazira se na šest temeljnih standarda povezanih sa njihovim djelatnostima i ulogom u obrazovnom sustavu.

Primjer kvantitativnih mjera vrednovanja

Potrebno je odabrati specifičnu mjeru koja će omogućiti jasan prikaz određene potrebe. Ukoliko postoji želja da se dokaže uspješnost knjižnice, ili pak ukaže na potrebe poboljšanja u vidu izgradnje novih usluga, potraživanju materijalnih ili nematerijalnih sredstava, biraju se mjere koje će potvrditi našu pretpostavku. Pregled mjera korištenja školske knjižnice može pomoći u tome da se traži novo

osoblje, povećanje proračuna ili promjena u rasporedu. Na temelju podataka prikupljenih ispunjavanjem obrasca tijekom vremena moguće je dobiti općenitije podatke. Korištene mjere koje nude statističke podatke mogu se podijeliti na: *mjere korištenja školske knjižnice* i *mjere korištenja izvora/građe*¹⁵:

Na temelju ispunjavanja dnevnog obrasca moguće je dobiti tjedne ili mjesečne podatke. Dobivanjem ovakvog uzorka moguće je prilagoditi usluge kao što su vrijeme, oprema i sl. Za dijagnostiku trenutnog stanja najjednostavnije i najuputnije je odabrati jedan tjedan za prikupljanje statističkih podataka o broju posudbi, korištenju građe, broju posjeta knjižnici i iskazanoj potrebi za sudjelovanjem u nastavi. Nastavno osoblje i učenike uputno je obavijestiti o prikupljanju podataka, ali jednako tako i odabrati vrijeme za prikupljanje podataka koje nije u nekom udarnom terminu ili u vrijeme praznika (Slika 2).

Kvalitativno vrednovanje školskih knjižnica

Jedan od danas snažnih smjerova vrednovanja školskih knjižnica je tzv. praksa temeljena na dokazima (eng. *evidence-based practice*). Huges, Bozorgian i Allan¹⁶ navode kako budućnost knjižnica ovisi o ovakvom načinu vrednovanja, odnosno o pozitivnim učincima na rezultate učenika. Ističu kako je ovo najbolja metoda za dokazivanje važnosti školske knjižnice ostalim suradnicima u školi (ravnatelj, nastavnicima, stručnom osoblju, roditeljima i

¹³ Sarah McNicol and Judith Elkin, *School Libraries: The Design of a Model for Self-Evaluation Centre for Information Research, Faculty of Computing, Information and English Birmingham* (Birmingham, 2003).

¹⁴ Ohio School Library Media Specialist Framework (2014), http://www.oelma.org/files/Rubric/SLMS_Teacher_Librarian_Evaluation_Rubric_Framework_August_24_2014.pdf (preuzeto 15. 1. 2015).

¹⁵ Frances Bryant Bradburn, *Output Measures for School Library Media Programs* (New York: Neal-Schuman Publishers, 1998).

¹⁶ Hillary Huges et al., Nav. tekst.

Standard 1: učenici	<ul style="list-style-type: none"> • zna kako učenici uče i kako se razvijaju • razumije što učenici znaju i što su sposobni napraviti • visoka očekivanja za sve učenike • poštovanje prema svim učenicima • identifikacija i odgovor na potrebe učenika s posebnim potrebama
Standard 2: sadržaj	<ul style="list-style-type: none"> • poznavanje sadržaja • koristi predmetno orijentirane instrukcijske strategije za poučavanje koncepata i vještina • znanje oblikovanja, primjene kurikulumskih prioriteta, standarda akademskog sadržaja • odnose sadržaja i znanja unutar discipline s ostalim sadržajem i povezivanje prema potrebi • povezivanje sadržaja s životnim situacijama i mogućnostima određene karijere
Standard 3: vrednovanje	<ul style="list-style-type: none"> • poznavanje različitih vrsta vrednovanja • korištenje različitih formativnih i sumativnih vrsta vrednovanja • korištenje podataka za praćenje napretka učenika, planiranje i modifikacija poučavanja ukoliko je to potrebno • komuniciranje rezultata • uključivanje učenikovog samovrednovanja i postavljanja ciljeva prema potrebi
Standard 4: poučavanje	<ul style="list-style-type: none"> • usuglašavanje s nacionalnim prioritetima i akademskim standardima • korištenje znanja o učenicima za planiranje i isporuku instrukcija/poučavanja • komunikacija jasnih obrazovnih ciljeva • primjena znanja kako učenici uče na instrukcijski dizajn i isporuku • korištenje različitih metoda poučavanja
Standard 5: obrazovno okruženje	<ul style="list-style-type: none"> • pošteno i ravnopravno ophođenje sa svim studentima • stvaranje sigurnog obrazovnog okruženja • korištenje strategija za motivaciju učenika za produktivan rad • održavanje okruženja koje je poticajno za učenje svim učenicima
Standard 6: suradnja i komunikacija	<ul style="list-style-type: none"> • jasno i učinkovito komuniciranje s učenicima i roditeljima • jasno i učinkovito komuniciranje s nastavnicima, administratorima te lokalnom zajednicom • suradnja s ostalim nastavnicima, administracijom i lokalnom zajednicom • suradnja s agencijama iz lokalne zajednice prema potrebi

Tablica 1. Samovrednovanje školskog knjižničara¹⁷

sl). Prvenstveno se ovaj pristup bazira na činjenici kako danas nisu više dovoljni samo primjeri iz prakse, već i bilježenje njihove kvalitete i ishoda u svrhu poboljšanja. Dokazi iz prakse prikupljaju se u svrhu promocije i napredovanja školske knjižnice. Neki od elemenata su: prikazivanje razlika (korištenje dokaza kako bi se strateški vodila školska knjižnica, planirali, implementirali i vrednovali obrazovni i knjižnični programi, podigla svijest o potencijalnom utjecaju knjižnice na učenikovo učenje i pismenost), dokaz zbog podizanja svijesti i promocije, stručan razvoj i praksa (dokaz za praksu, dokaz u praksi i dokaz prakse) i istraživački pristup (nužnost primjene različitih istraživačkih metoda ovisno o problemu koji se javlja). Praksa temeljena na dokazima predstavlja kombinaciju različitih oblika kvantitativnih i

kvalitativnih podataka dobivenih različitim istraživačkim metodama.

Korištenje standarda indikatora rasta¹⁸, na temelju kojega su izgrađeni standardi za rad školskih knjižnica u Kanadi, bazira se na etapama razvoja školske knjižnice i njenih usluga. Svaka usluga i aktivnost podređena je određenoj temi, te podijeljena u razvojne etape od ideje do budućnosti. Očekivanje je kako će svaka školska knjižnica zadovoljiti minimum standarda, te istodobno težiti izvrsnosti. Aspekti koji utječu na njezinu ulogu centra obra-

¹⁷ Ohio School Library Media Specialist Framework (2014), http://www.oelma.org/files/Rubric/SLMS_Teacher_Librarian_Evaluation_Rubric_Framework_August_24_2014.pdf (preuzeto 15. 1. 2015).

¹⁸ Canadian Library Association, *Standards of Practice for School Library Learning Commons in Canada* (2014).

$$\begin{aligned} \# \text{ razreda po danu koji koriste knjižnicu} &= \frac{\# \text{ posjeta razreda}}{5(\text{ili } x \text{ broj) dana}} \\ \# \text{ razreda kroz određeni period korištenja knjižnice} &= \frac{\# \text{ razreda po danu}}{\# \text{ sati/razdoblje u školskom danu}} \\ \# \text{ učenika po danu} &= \frac{\# \text{ učeničkih posjeta}}{5(\text{ili } x \text{ broj) dana}} \\ \# \text{ učenici kroz određeni period korištenja knjižnice} &= \frac{\# \text{ učenika po danu}}{\# \text{ sati/razdoblje u školskom danu}} \end{aligned}$$

*osnovne škole mogu koristiti sate umjesto razdoblja

Slika 2. Statistički izračun uspješnosti knjižnice²⁰

zovanja, te ih je potrebno uzeti u obzir prilikom procesa vrednovanja, vanjskog ili unutarnjeg, mogu se grupirati u sljedeće teme:

1. Omogućiti suradničko ponašanje za održavanje/ojačavanje zajednice učenika;
2. Napredovanje obrazovne zajednice u postizanju ciljeva škole;
3. Briga o učinkovitom poučavanju (instrukcijskom dizajnu) za suradnju u planiranju, poučavanju i vrednovanju poučavanja;
4. Njegovanje pismenosti za osnaživanje cjeloživotnog obrazovanja;
5. Oblikovanje obrazovnog okruženja za podršku suradničkom obrazovanju.

Svaka od tema detaljno je razrađena skupom aktivnosti, očekivanja i vještina, a razvojne etape podijeljene su od istraživanja, odnosno ideje, pojave, razvoja, vođstva i uspostavljanja knjižničkog obrazovnog centra. Prilikom planiranja aktivnosti potrebno je za svaku od tema navesti i indikatore razvoja podijeljene u tri skupine koje odgovaraju na sljedeća pitanja: Gdje smo sada? Što je naša budućnost? Kako je ostvariti?

S druge strane, jedan od modela implementiranih u američkom obrazovnom sustavu, Školska knjižnica i poučavanje u 21. stoljeću¹⁹, elemente

vrednovanja grupira u 3 glavne kategorije: poučavanje, stvaranje obrazovnog prostora i upravljanje. Svaka od grupa obuhvaća nekoliko aspekata rada školskog knjižničara, dajući primjere što znači nezadovoljavajuće ili rizično stanje školske knjižnice, što dobro, a što izvrsno. Sukladno tome, dodjeljuju se i bodovi, te se na taj način mogu ravnopravno vrednovati školske knjižnice u svrhu identifikacije područja rizičnog ponašanja koje je potrebno popraviti:

- Poučavanje: poučavanje, učenička postignuća, integracija standarda, suradnja, istraživačko poučavanje, čitanje i tehnologija;
- Stvaranje obrazovnog prostora: ozračje, dostupnost, građanska odgovornost, obrazovni materijali, uređenje, osoblje, proračun;
- Upravljanje: razvoj kurikuluma, učinkovitost programa, stručno usavršavanje, unaprijeđenje škole, uključivanje zajednice, promocija, dokumenti.

Ukupan broj bodova ostvaren je prema dvadeset i jednom kriteriju podijeljenom u tri kategorije. Kako bi zadovoljile minimum standarda, školske knjižnice trebaju ostvariti najmanje 21 bod. Bitno je da bodovi budu ravnomjerno raspodijeljeni prema kategorijama. Knjižnica koja zadovoljava i više od osnovnih kriterija, odnosno ona koja ostvari najmanje 38 bodova, može se smatrati izvrsnom.

¹⁹ Michigan school libraries, *21 Measurement Criteria for Michigan School Libraries for 21st Century Schools* (2009), https://www.michigan.gov/documents/mde/lm_SL21_313134_7.pdf (preuzeto 25. 9. 2014).

²⁰ Frances Bryant Brandburn, Nav. tekst.

	da	možda	ne
1. Program se bazira na poučavanju informacijske pismenosti i promociji čitanja			
2. Osoblje se sastoji od kvalificiranih, kompetentnih i visoko motiviranih školskih knjižničara uz podršku tehničkog i administrativnog osoblja			
3. Financiranje modela koji obuhvaća inkluzivno i dugoročno planiranje, povezano s ciljevima škole			
4. Knjižnica ima široki raspon obrazovnih izvora koji su pažljivo i stručno odabrani kako bi odgovorili na potrebe formalnih i informalnih potreba svih učenika			
5. Knjižnica posjeduje tehnologije koje su suvremene, odmah dostupne i podržavaju kurikulumska očekivanja			
6. Knjižnični prostori su sigurni, fleksibilni, prostrani i oblikovani da zadovolje potrebe različitih obrazovnih aktivnosti			

Tablica 2. Kategorije vrednovanja rada školskog knjižničara²²

Prema radnoj verziji novog standarda za školske knjižnice²¹ ona je obrazovni centar škole koji pruža obrazovni program integriran u kurikulum, s posebnim naglaskom na sposobnosti: uspješnog rukovanja izvorima (pretraživanje, pristup i vrednovanja izvora u različitim formatima, uključujući i ljude i objekte), kritičkog razmišljanja (kritički pristup podacima i informacijama tijekom istraživačkog procesa), znanja (stvaranje, oblikovanje i razmjena proizvoda znanja koji prikazuju razumijevanja), čitanja i pismenosti (radost čitanja, čitanje kao zabava i čitanje za učenje, komunikacija i diseminacija teksta kroz različite oblike i modele), osobnog i međuljudskog djelovanja (društveni i osobni aspekti učenja o sebi kao istraživaču, informacijskom korisniku i stvaratelju znanja, socijalno i kulturno sudjelovanje u istraživanju izvora), te upravljanja učenjem (priprema, planiranje i uspješno sudjelovanje u istraživanju zadanom kurikulumom). Ove se sposobnosti razvijaju kroz individualan i grupni rad usmjerene prema sadržaju kurikuluma i ishodima učenja.

Vrednovanje se temelji na šest glavnih područja (Tablica 2) koja se dalje razrađuju i nude konkretna pitanja. Ona odgovaraju elementarnim aktivnostima zapisanim u standardu za školske knjižnice.

Ovakav način vrednovanja usmjeren je prema širokom spektru indikatora uspješnosti, kao što su kvaliteta programa, percepcija korisnika, sadržaj i utjecaj programa, te praksi temeljenoj na dokazima. Naravno, kao i svim standardima i ovome je potrebna prilagodba na nacionalnoj razini, no značajno je što ukazuje na nužnost sustavne implementacije metoda unutrašnjeg i vanjskog vrednovanja.

Zaključak

Promjene koje su se događale na globalnoj razini utjecale su i na knjižnice koje, ukoliko žele zadržati svoju informacijsku, ali i društvenu ulogu, moraju sve više koristiti metode i alate iz područja ekonomije. Prvenstveno je to iz razloga kako bi pokazale isplativost svojih usluga ili opravdanost uvođenja nove usluge, odnosno, većinom zbog svjetske financijske krize sve više moraju opravdavati svoje postojanje i nužnost opstanka.

U ovom radu dat je prikaz nekih od modela vrednovanja rada školske knjižnice. Ono što ostaje neupitno jeste da se svi primjeri vežu uz anglo-američke obrazovne sustave i praksu, te je nužna prilagodba modela potrebama europskog obrazovnog sustava.

²¹ IFLA, Nav. tekst.

²² Ibid.

Zbog složenosti situacije, zakonske regulative i obrazovnih reformi na području Europe, sustavno vrednovanje školskih knjižnica i dalje se bazira većinom na statističkim podacima. Vrednovanje utjecaja školske knjižnice na obrazovanje još uvijek se zapostavlja. Za potrebe današnjih školskih knjižnica svakako je bitna dobra uravnoteženost kvantitativnih i kvalitativnih mjera. Kvantitativna mjerenja pružaju numeričke prikaze aktivnosti učenika unutar knjižnice, te stoga i mogu biti vrlo jednostavno implementirana. No, kako bismo dobili cjelovitu sliku utjecaja školske knjižnice na obrazovni proces, prijeko potrebni su nam i kvalitativni podaci koji prikazuju osobne stavove, te daju povratne informacije o određenoj temi ili usluzi koje nije jednostavno mjeriti.

Literatura:

1. Bradburn, Frances Bryant. *Output Measures for School Library Media Programs*. New York: Neal-Schuman Publishers, 1998.
2. Canadian Library Association. *Standards of Practice for School Library Learning Commons in Canada*. 2014.
3. Dragija Ivanović, Martina. „Vrednovanje usluga u narodnim knjižnicama“. Sveučilište u Zagrebu. Magistarski rad, 2006.
4. Fodale, Francesca and Jessica Bates. “What Is the Impact of the School Library on Pupils’ Personal Development? A Case Study of a Secondary School in Northern Ireland”. *School Libraries Worldwide* 17 (2) (2011): 429–439.
5. Griffiths, José-Marie and Donald W. King. *A Manual on the Evaluation of Information Centres and Services*. 1991.
6. Huges, Hillary, Hossein Bozorgian and Cherie Allan. “School Libraries, Teacher – librarians and Student Outcomes: Presenting and Using the Evidence”. *School Libraries Worldwide* 20 (1) (2014): 30–50.
7. IFLA. “IFLA School Library Guidelines. Draf”. 2014. <http://www.husk.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/Lyonska-revizija-IFLA-inih-smjernica-za-%C5%A1kolske-knji%C5%BEnice.pdf> (preuzeto 15. 1. 2015).
8. McNicol, Sarah and Judith Elkin. *School Libraries: The Design of a Model for Self-Evaluation Centre for Information Research, Faculty of Computing, Information and English Brimingham*. Birmingham, 2003.
9. Michigan school libraries. “21 Measurement Criteria for Michigan School Libraries for 21st Century Schools”. 2009. https://www.michigan.gov/documents/mde/lm_SL21_313134_7.pdf (preuzeto 25. 9. 2014).
10. Nuut, Anu. “Evaluation of Library Performance: Current Developments in Estonia”. *Performance Measurement and Metrics* 7 (3) (2006): 163–172.
11. *Ohio School Library Media Specialist Framework*. 2014. http://www.oelma.org/files/Rubric/SLMS_Teacher_Librarian_Evaluation_Rubric_Framework_August_24_2014.pdf (preuzeto 15. 1. 2015).
12. Pool, Roswitha and Philip Payne. “Impact Measures for Libraries and Information Services”. *Library Hi Tech* 24 (4) (2006): 547–562.
13. Todd, R. J. “School Librarianship and Evidence Based Practice: Progress, Perspectives and Challenges”. *Evidence Based Library and Information Practice* 4 (2) (2009): 78–96.

Evaluation in the Field of School Librarianship

Summary

Changes occurring on global level have influenced libraries, non-profit institutions by origin, in adopting methods and tools from the economic field. Showing profitability of the services offered or justification of introducing a new service are some of the primary reasons for this. Libraries in educational environment, such as school libraries, are experiencing new challenges in adapting and implementing methods that present the complexity of their environment and connection of quality service with the student academic success in the best way. It is indisputable that a school library influences educational program and quality of school but evidence that confirms best practices or points to the improvements should be gathered through systematic evaluation. The evaluation needs to have a purpose and to be coordinated with the school goals, mission and curriculum. A school library promotes learning, raises achievements and enhances pupils' personal and social development. Therefore, evaluation of a school library quality should take into account the whole spectrum of tangible and intangible factors that are influencing the school mission and goals. In this paper a review of different evaluation methods implemented in evaluation of school libraries is given. Evaluation of services and efficiency of a school library can be measured by implementing quantitative and qualitative methods. The first are more subjective and show user attitudes and viewpoints, while the second are more objective and gather numerical data. Modern approach to evaluation, as suggested in the paper, presents a good balance between these two methods. Combination of the two methods, together with the different approaches to evaluation, such as internal, external and self-evaluation, provides the complete picture of the school library role in the educational environment. One of the approaches suggested in the paper is the evidence-based practice as a method to support the advocacy, inquiry learning, professional development and practice and showcasing the differences. Furthermore, evidence shows the necessity of having a highly motivated and professionally educated school librarian for success of a quality school library. Consequently, incorporating measurement of school librarian competences presents a vital element in the evaluation process.

Keywords:

school libraries, evaluation, evaluation methods, quantitative methods, qualitative methods, competences, self-evaluation, evidence based practice, quality, performance measurement

Примљено: 5. априла 2015.

Исправке рукописа: 11. априла 2015.

Прихваћено за објављивање: 15. априла 2015.